

„Alegoria națională” în discursul identitar românesc

Alex GOLDIȘ

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Personal e-mail: al3xgoldis@gmail.com

„National Allegory” in Romanian Identity Discourse

While analyzing the Romanian theoretical approaches on nationalism, the article formulates hypotheses about the specificity of the national discourse in East-Central Europe cultures. The concept of „national allegory” (Frederic Jameson), together with the distinction between „pacifist” and „combative” literatures, proposed by Pascale Casanova, serve as theoretical background for re-defining the „national” framework of Romanian literary writing.

Keywords: nation, semiperipheral culture, literary history, allegory

În context românesc, paradigma teoretică și mijloacele de investigație a identității naționale s-au modificat surprinzător de puțin din perioada interbelică încoace. Deși s-au acumulat tomuri de scriitură cu privire la ideea națională, puține studii și-au asumat o perspectivă metacritică, menită s-o includă într-o tipologie și să-i stabilească dinamica pe piața ideilor românești. Faptul e oarecum explicabil prin context: în interbelic, clarificările conceptuale au fost mult devansate de căutarea „specificităților”, a „esențelor identitare”, în timp ce în perioada postbelică, discursul identitar a fost acaparat de malformațiile totalitarismului. Mai surprinzător, însă, e că nici după 1990 reflecția asupra identității naționale n-a avut parte de actualizări spectaculoase, ci a funcționat în logica mistificare (provenită, în mare parte, din resuscitarea intelectualilor interbelici de dreapta) vs. demistificare (curentă, în istorie, în cărțile lui Lucian Boia și în literatură, în cele ale lui Eugen Negrici). Nici volumele lui Lucian Boia, nici *Iluziile literaturii române*, nu conțin însă o – măcar preliminară – meditație teoretică cu privire la discursul identitar.

Astfel încât lucrarea de față are o triplă intenționalitate: 1. Să actualizeze discursul teoretic despre naționalism 2. Să stabilească o mică fizionomie a culturilor est și central-europene, din unghiul ideii naționale și 3. Să propună un

concept specific de analiză a acestor culturi, pornind de la problema națională – este vorba de conceptul de „alegorie națională”, sugerat de Frederic Jameson.

Articolul de față pune între paranteze perspectiva etică asupra fenomenului, cu distincțiile care decurg din ea. Nu interesează, așadar, stabilirea diferențelor dintre un naționalism bun și unul rău – diferența care a făcut ca mai ales în cultura română singura opoziție operațională să fie cea dintre naționalism, conotat negativ, și conștiința națională, valorizată pozitiv.

Din unghiul perspectivei de cercetare și de interogare a ideii de națiune se pot distinge, în istoria fenomenului, două paradigme centrale: cea esențialistă și cea nominalistă. Abordările esențialiste, curente în istoria criticii românești, sunt cel mai bine ilustrate de studiile etnosimbolice, care privesc ideea de națiune conform unui model organicist, studiind, în general, evoluția genealogică a națiunilor actuale din formațiunile etnice pre-moderne. Dintre teoreticienii contemporani ai naționalismului, Anthony D. Smith e printre puținele nume care mai adoptă un asemenea cadru de discuție.

Infinit mai profitabilă e, în schimb, perspectiva așazis nominalistă, care pornește de la postulatul că națiunile sunt „forme de identitate socială produse și re-produse prin mijloace lingvistice și/sau strategii semiotice”¹ mai

generale. Și că, de aceea, înțelegerea ideii de națiune se modifică în funcție de perioada istorică și de actorii sociali care o pun în circulație. Din acest punct de vedere, poziția cu cel mai mare impact teoretic îi aparține lui Benedict Anderson, care nu admite națiunea decât ca pe un construct simbolic, ca pe o „comunitate imaginată”: „Toate comunitățile mai mari decât satele tradiționale sunt imaginate” sau „Ar fi mult mai ușor dacă problema naționalismului ar fi legată mai degrabă de relațiile religioase și de rudenie decât de liberalism sau de fascism”² sunt printre cele mai tranșante opinii ale istoricului. Lui i se adaugă, însă, mai toate abordările recente ale naționalismului, de la studiile lui Ernest Geller (*Nations and Nationalism*), Ruth Wodak sau Rudolf de Cillia (*The Discursive Construction of National Identity*), care analizează, fiecare, strategiile de construcție a discursului național în diferite regiuni ale Europei.

De notat, însă, că această perspectivă teoretică și-a dovedit eficiența mai ales cu privire la culturile europene care au fost plasate, mai mult sau mai puțin eufemistic de către teoreticieni ai World Literature, în categoria culturi tinere, emergente sau dependente (la Pascale Casanova), culturi (semi) periferice (Franco Moretti) sau, de-a dreptul, culturi de lumea a II-a sau a III-a, la Frederic Jameson. Nu e, așadar, greu de constatat că această concepție a unui naționalism construit prin diferite strategii instituționale și lingvistice se aplică perfect culturilor în care, în cuvintele lui Gregory Jusdanis, „înainte de a fi obținută politic, unitatea națională a fost fabricată discursiv”³, categorie în care nu intră doar cultura română, ci și – cu diferențele de rigoare – cea bulgară, poloneză, cehă, slovacă. Din acest punct de vedere, probabil că cea mai radicală afirmație îi aparține lui Ernest Geller, care condiționează proliferarea discursului despre națiune de absența concretizării ei din punct de vedere politic/instituțional: „Naționalismul nu reprezintă conștientizarea de sine a națiunilor, așa cum s-a spus, ci inventarea lor acolo unde ele nu există”, afirmă răspicat Ernest Geller (deși tot el atrage atenția că „naționalismul nu este o invenție ideologică întâmplătoare și complet artificială”, de vreme ce fizionomia lui este strict dependentă de resursele și capacitatea creatoare a celor care l-au consacrat).

Din această cauză, în culturile tinere ale Europei s-a vorbit despre ideea națională ca despre o formă de inginerie culturală. La capitolul inginerie culturală stau strategii de legitimare cunoscute precum insistența asupra originilor, asupra continuităților – pe scurt – asupra organicismului acestor culturi. În strânsă legătură cu ele, descoperirea unor mituri fondatoare, inventarea unei tradiții culturale, exagerarea unor simboluri naționale (de la figuri proeminente de politicieni până la scriitori, critici ș.a.m.d.). Apoi, construirea retrospectivă a unei etnii pure, care să justifice omogenitatea locuitorilor statului național. Nu în ultimul rând, crearea – cu destule negocieri și dezbateri culturale – a unei limbi naționale unitare.

Cele mai permeabile la discursul identitar sunt, în culturile est-europene, chiar istoriile literare. Istoria literară ca gen devine aici colportor privilegiat al valorilor identitare, depășindu-și atribuțiile științifice, de colecționare și de evaluare a operelor, în favoarea procesului de construcție culturală a acestei organicități etnice. Capitolul dedicat istoriilor literare din *History of the Literary Countries of East-Central Europe* a lui John Neubauer și Marcel Cornis-Pope (volume incontornabile pentru oricine e preocupat de fenomen) relevă cu exactitate faptul că acestea – istoriile literare – au fost elaborate și redactate, adesea, în momente de criză politică și socială, îndeplinind într-o anumită măsură rolul de ficțiuni compensative: prima istorie literară a Ungariei, a lui Ferenc Toldy, a apărut imediat după eșecul revoluțiilor pașoptiste; istoriile polonezilor Piotr Chmielowski sau Antoni Malecki au încercat să contrabalanseze, după același model, înfrângerea mișcărilor de independență națională din 1863. Istoriile literare ale popoarelor oprimate sau divizate, observă cu acuitate Neubauer, le preced, în general pe cele ale statelor constituite – tocmai datorită acestei nevoi sporite de autolegitimare. Istoria în cinci volume a lui Georg Gottfried Gervinus (1835-1842) apare înaintea unificării teritoriale germane din 1871, *Istoria literaturii italiene* a lui De Sanctis apare imediat după unificare, în timp ce marea istorie a culturii franceze, a lui Lanson, se publică abia în 1895, într-o perioadă în care instituțiile statului francez se puteau considera stabile. Nici demersurile istoriilor literare românești nu sunt indiferente de context: istoriile literare ale lui Iorga fac parte din consolidarea ideii de națiune în a doua jumătate a secolului XIX-începutul secolului XX, istoria lui Lovinescu a fost concepută în perioada imediat următoare unificării politice a României, iar cea a lui G. Călinescu a ieșit de sub tipar după impunerea Dictatului de la Viena. Din cauza amenințării constante la adresa identității naționale, istoriografia literară est-europeană de secol XX a rămas până târziu tributară postulatului herderian de reflectare a „sufletului” națiunii. De aici, trăsături comune de construcție precum vizionarismul, organicismul, încrederea în capacitatea fondatoare a metanarațiunii ș.a.m.d., toate, inventariate în singura carte care încearcă să privească detașat problema identității naționale în timpul comunismului, deși rămâne îndatorată paradigmei esențialiste a problematicii – cartea lui Mircea Martin, *G. Călinescu și complexe literaturii române*.

Această conformație din multe puncte de vedere comună a culturilor emergente din Europa a condus spre cristalizarea unei tipologii menite să explice diferențele identitare dintre Europa occidentală și cea orientală. Probabil că numele cele mai influente în stabilirea dihotomiei dintre concepția despre națiune a Vestului și cea a Estului sunt Hans Kohn (*Nationalism. Its Meaning and History*) și Liah Greenfeld (*Nationalism. Five Roads to Modernity*), mai ales că sunt în măsură să explice simptome culturale și politice ale acestor națiuni și după

ce unificarea politic-instituțională a avut loc – iar procesul de inginerie culturală poate fi considerat, măcar teoretic, încheiat. Kohn vorbește, așadar, despre naționalismul vestic ca fiind rațional și având un pronunțat caracter civic, în care conștiința națională se suprapune cu conștiința cetățenească. Specific Statelor Unite, Franței și Marii Britanii, născut ca „efect politic al formării statului”, e descris ca un contract social, asumat informal și firesc în viața cotidiană a cetățenilor. De cealaltă parte, naționalismul estic, specific societăților „aflate într-un stadiu mai puțin avansat din unghi social și politic” (emergent în Germania și Italia, dar de regăsit în părți considerabile din Estul Europei), nu e consimțit și resimțit ca un „contract social”, ci mai degrabă sub forma unor relații de rudenie și/sau de statut social⁴. Față de Kohn, Liah Greenfeld⁵ sau Ernest Geller⁶ introduc în această tipologie și alte criterii, precum caracterul democratic sau accesul la educație al populației. Ideea puternică, emfatică de națiune (un fel de High Nationalism) centrată în jurul sintagmei de popor suveran, tinde să apară, dacă urmăm consecvent reflecțiile autorilor menționați mai sus, acolo unde actorul social n-are încă statutul de cetățean cu drepturi sociale bine precizate contractual. E și faptul care permite o proliferare a ideii naționale de sus în jos, prin ingineriile discursive ale unei intelectualități care se confundă, în cele mai multe cazuri, cu categoria socială privilegiată. De aici, cristalizarea unei distincții tot mai acute între un naționalism individualist-libertarian, specific spațiilor autonome, și unul colectivist-autoritar, specific celor dependente. De menționat că rolul culturii și al ideologiei este, evident, mult mai accentuat în cazul naționalismului de tip estic.

Oricât am considera de schematică distincția, și chiar demantelandu-i intențiile colonizatoare și presupuzițiile cam *politically incorrect*, multe dintre simptomele culturale ale Europei central și est-europene pot fi explicate prin această grilă, de la poziția proeminentă a intelectualului în societate până la – lucru încă greu de acceptat, nu numai în context românesc – tentația totalitarismului.

Nu-i mai puțin adevărat, însă, că o astfel de distincție rămâne tributară unei viziuni statice și descriptive, fără a integra problematica naționalismului într-o economie generală a culturilor. Perspectiva teoretică cea mai pertinentă, în măsură să pună în ecuație, din unghi sistemic, de tip World Literature, dinamica literatură/cultură – identitate națională, îi aparține însă cercetătoarei franceze Pascale Casanova. În *La République Mondiale des Lettres*, dar și în studiile următoare – de menționat neapărat aici articolul din volumul colectiv *Des Litteratures combatives* – autoarea aplică fenomenelor culturale o schemă de interpretare derivată din economie – și irizată de o perspectivă neomarxistă. Pentru Pascale Casanova, secolele XVIII-XIX echivalează cu ieșirea dintr-un spațiu mondial ierarhic și aristocratic, în care imperiile dominau din unghi economic și intelectual relațiile internaționale. Odată cu emergența secolului națiunilor, se poate vorbi însă de „un nou sistem de gândire” și – mai ales de

cristalizarea unei noi identități colective, ce favorizează egalitatea dintre statele concurente. Universalizarea modelului herderian, care pleacă de la ipoteza organicității fiecărui destin colectiv, echivalează, crede Casanova, cu „o revoluție egalitaristă”⁷. Și, mai mult, cu o dinamică internațională în care fiecare națiune intră în concurență (măcar teoretic, de pe poziții egale) cu celelalte, în ceea ce autoarea numește „un joc” sau „o luptă internațională”, în care obiectul central al rivalității devine vechimea culturii respective. Secolul națiunilor inaugurează, așadar, o luptă pe viață și pe moarte pentru diferențiere și pentru individualizare, ceea ce o face pe Casanova să ofere o definiție pur relațională a naționalismului: „naționalismul nu e o esență, și cu atât mai puțin o particularitate inalienabilă, ci o relație”⁸. Câștigul acestei teorii constă în posibilitatea de a subsuma mișcările culturilor europene unei dinamici unice: cea a acumulării de capital cultural – și aici intervine, de fapt, terminologia economică.

Căci, departe de a fi omogene din punct de vedere al bunurilor/resurselor culturale, națiunile care intră în concurență odată cu cea de a doua jumătate a secolului XIX sunt marcate de grave inegalități (fapt pe care, în paranteză fie spus, comparatismul idealist de tip Etiemble-Marino, îl trece sub preș). De aici, diferența dintre literaturile autonome și cele dependente, care se comportă diferit în sistemul relațiilor simbolice internaționale. Dacă primele sunt libere de lupta concurențială („agenți ai universalizării” sau „literaturi pacifiste”, cum le numește Casanova în cel mai recent studiu), ultimele – literaturi combative – sunt marcate de probleme identitare. Raportul inegal de forțe imprimă fizionomii diferite celor două modele culturale: având ele însele valoare de circulație universală, literaturile pacifiste nu cunosc și nu sunt preocupate de luptele pentru consacrare. În cazul lor, discursul legitimității naționale a intrat repede în desuetudine. Franța – și Parisul, în special – a devenit republica mondială a literelor tocmai datorită emancipării câmpului literar de cel al politicii (și, implicit, al politicii naționale). În schimb, în literaturile emergente, aflate într-o permanentă goană după acumularea capitalului cultural, discursul identitar a făcut întotdeauna umbră discursului literar, încercând să-i compenseze poziția marginală pe harta generală a valorilor.

Teoria lui Pascale Casanova nu reprezintă doar o reformulare a tipologiei duale stabilite de istoricii discutați mai sus, întrucât harta culturilor internaționale (și, implicit, dinamica componentei naționale) e în permanentă schimbare – deși, e drept că autoarea nu schițează deocamdată legitățile economiei literare prin care se realizează transferul de putere de la un centru la altul.

Această teorie e în măsură, însă, să ofere o platformă mai mobilă de analiză a evoluției naționalismului în culturile est și central europene. Devine evident, așadar, că în procesul de acumulare de resurse literare intră multe dintre simptomele de secol XIX – ba chiar de început

de secol XX – ale acestor culturi. Printre ele: acoperirea „golurilor” din trecut prin supralicitarea meritelor unor scriitori sau curente minore, contabilizarea operelor literare valabile, chiar când ele sunt prelucrate sau de-a dreptul inventate – cazul cel mai celebru e cel al filologului ceh Vaclav Hanka, care a pretins că a găsit poeme din secolul XIII-XIV, sau, în altă cultură semiperiferică, inventarea, de către poetul James Macpherson, a unui bard celt, Ossian, care să facă concurență lui Homer). Nu doar calitatea, ci și numărul, cantitatea acestor piese de tezaur național începe să fie important. În general, tot procesul de contabilizare a creațiilor unei comunități, manifest în dicționare, antologii, istorii literare poate fi pus pe seama mecanismului de acumulare a capitalului literar – care ar merita studiat *in extenso*, printr-o mobilizare comparativă de proporții.

Cadrul înțelegerii naționalismului european fixat de distincțiile lui Kohn-Greenfeld (dar dinamizat de grila „economiei bunurilor culturale” a lui Pascale Casanova) e în măsură să explice, apoi, a doua etapă a naționalismului est-european: aceea a tentației totalitare. După perioada optimistă, oarecum pozitivistă, a acumulării resurselor culturale – un interval în care a funcționat iluzia egalității democratice între națiuni – perioada interbelică confruntă aceste culturi tinere cu ceea ce aș numi, inspirat de cartea recentă a lui Balazs Trencseny, *The Politics of National Character. A Study in Interwar East European Thought*, o turnură metafizică. Într-un excelent examen comparativ al culturilor române, ungare și bulgare, cercetătorul maghiar demonstrează declinul paradigmei istoriciste de înțelegere a naționalismului în favoarea unui universalism etnic, sau, cum îl numește el, a unei „ontologii naționale”⁹. Dezamăgite de incapacitatea de a se re-poziționa/re-loc pe harta literaturii prin acumularea pozitivistă de capital simbolic, amenințate de noi reconfigurări teritoriale, majoritatea culturilor emergente elaborează proiecte naționale autarhice, care înlocuiesc ideea de continuitate istorică cu cea de ruptură revoluționară.

Din punctul de vedere al problemelor identitare, lucrurile se complică și mai mult într-o a treia fază a naționalismului de tip estic, a perioadei postbelice, când majoritatea culturilor intră în sfera de influență a Uniunii Sovietice. Întregul capital cultural acumulat de națiunile tinere până atunci e ras de cenzura comunistă, astfel încât perioada de după Stalinism va trebui să recupereze bunuri culturale teaurizate deja anterior. Așa se naște un nou naționalism, gata să contracareze procesul de aplatizare internaționalistă a marxism-leninismului. Căderea comunismului a însemnat și ea o nouă etapă de repunere pe tapet a problemelor identitare în culturile est-europene, din rațiuni ușor de înțeles.

Constatarea omniprezenței problemei naționale în spațiul intelectual est-european ar fi trebuit să furnizeze, până acum, o reevaluare generală a modalității în care

aceasta a scurtcircuitat discursul altor discipline umaniste, de la filozofie, sociologie, psihologie, până la circuitul ideilor literare. Teza care merită explorată – și în care stă, cred, tot viitorul analizei literaturilor est-europene (de nu a literaturilor emergente, în general) ar trebui să pornească de la prezumția existenței unei încărcături naționaliste încifrate în mijlocul/ în interiorul discursului literar. Mai răspicat spus: chestiunea identitară nu doar însoțește discursul cultural ca simplă anexă, ci îi afectează conformația (aș spune că îl parazitează, dacă cuvântul n-ar avea valențe strict depreciative). Așadar, o analiză adecvată a culturilor est-europene, de nu ar trebui să investigheze modul în care discursul național s-a insinuat în conceptele și în paradigmele culturale curente. Istoria literaturii române – și ar trebui văzut dacă acest fapt se petrece și în celelalte culturi asemănătoare ca evoluție – abundă în proiecte și în termeni care, deși sunt consacrați în câmpul literar al ideilor și se pretind, cel mai adesea, agenți ai universalizării literare, camuflează o încărcătură identitară.

Pentru a numi acest proces complex, specific culturilor est-europene, aș readuce în prim plan un concept lansat de Frederic Jameson în 1986, dar rămas fără multe aplicații, intitulat „Third-World Literature in the Era of Multiculturalism” – este vorba de conceptul de „national allegory”. Nu distincția lui Jameson dintre cele trei tipuri de culturi mă interesează aici (o cultură centrală, cea vestică și capitalistă; una a lumii a doua: cea a blocului sovietic; și una de lumea a treia, a țărilor foste colonizate, din Asia și Africa), cât mecanismul de analiză. Pentru că, în încercarea de a construi „o teorie cognitivă a esteticii” din culturile periferice, Jameson declară că toate textele din aceste culturi trebuie/ se cer citite ca alegorii naționale. Deși avem de a face în mod evident cu o exagerare – e abuziv a spune că toate textele unei culturi intră cu necesitate în aceeași categorie –, merită reținută definiția „alegoriei naționale”: încriptarea, mai mult sau mai puțin conștientă, a unui mesaj național (comunitar) într-un proiect care se prezintă, instituțional, drept strict literar. Deși Jameson își fundamentează conceptul pe un roman al scriitorului chinez Lu Xun, cred că sintagma poate acoperi cu folos nu atât literatura – în care raporturile dintre național și individual sunt mult mai discutabile –, cât câmpul ideilor literare din culturile emergente¹⁰. Teoria alegoriei naționale se referă, așa cum aș extrapola-o pornind de la articolul lui Jameson, la a descifra și a pune în discuție presupuzițiile identitare ale celor mai persistente paradigme și concepte puse în joc de literaturile est-europene, care fără a avea instituții literare puternice, complet emancipate de condiționări ideologice, se comportă totuși ca și cum le-ar avea.

Istoria ideilor literare românești e plină de asemenea exemple, în care, deși termenii în cauză par a trimite strict la valorile de întrebuintare ale literaturii, în spatele lor se cere identificat cote-ul identitar – preocuparea constantă, bătălia pentru instaurarea în Centrul fierbinte

al Republicii literelor. Proiectul modernist sau avangardist al interbelicului, deși resping orice afiliere identitară, pot fi citite, de pildă, ca alegorii naționale. La fel, proiectul autonomiei esteticului din perioada postbelică – ce echivalează de fapt cu o recuperare a canonului național contra internaționalismului marxist –, dar și proiectul postmodernismului – de vreme ce sintagma de „postmodern” nu reflectă doar un program de creație, ci un adevărat titlu de noblete, al sincronizării cu cea mai avansată formulă literară a momentului etc.

Tot în categoria alegoriilor naționale ar putea fi plasate și alte concepte sau chiar mentalități – ideologeme literare – de mare frecvență care, deși au fost considerate apanajul exclusiv al câmpului literar, trădează angoase identitare specifice culturilor emergente. În *Iluziile literaturii române*, Eugen Negrici inventariază o parte din ele, constatându-le supraviețuirea la mult timp după ce cariera lor internațională s-a încheiat: ideile de atemporalitate, de „universalizare”, de clasic, de generație literară, reticența față de teorie în favoarea exercițiului empiric al criticii ș.a.m.d. au vertebrat discursul literar românesc – și, probabil, nu numai – în ultimul secol¹¹.

O arheologie a alegoriei naționale, care să demistifice mesajele implicite identitare din câmpul literaturilor est și central europene nu trebuie înțeleasă în termenii etici ai condamnării retrospective a naționalismului, ci mai degrabă ca un demers epistemologic menit să explice/clarifice/separe modul de funcționare a valorilor în literaturile emergente, cu cariera fulminantă a unor termeni și paradigme în defavoarea altora. O atare arheologie ar contribui, cred, la o mai bună localizare a acestor culturi pe harta valorilor internaționale și la conștientizarea distanței reale față de cele considerate centrale – etapă urmată, poate, de o reflecție pragmatică, liberă de mistificări, cu privire la posibilitățile de a depăși această distanță.

Note:

1. Ireneusz Pawel Karolewski, Andrzej Marcin Suszycki, *The Nation and Nationalism in Europe*, Edinburgh University Press, 2011, p. 18.
2. V. Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London – New York, Verso, 1991, p. 5.
3. Gregory Jusdanis, *Belated Modernity and Aesthetic Culture*, Minneapolis-Oxford, University of Minnesota Press, 1991, p. 15.
4. Hans Kohn, *Nationalism. Its Meaning and History*, Malabar, Florida, Robert E. Krieger Publishing Company, 1982.
5. Liah Greenfeld, *Nationalism. Five Roads to Modernity*, Cambridge, Massachusetts, London, Harvard University Press, 1992.
6. Ernest Geller, *Națiuni și naționalism. Noi perspective asupra trecutului*, traducere din lb. engleză de Robert Adam,

București, Antet, 1997.

7. Pascale Casanova, *La guerre de l'ancienneté*, în Pascale Casanova, *Des littératures combattives. L'internationale des nationalismes littéraires*, Editions Raisons D'Agir, 2011, p. 17. V și Idem, *Republica mondială a Literelor*, tr. de Cristina Bizu, București, Curtea Veche, 2007.

8. *Ibidem*, p. 19.

9. V. Balazs Trencseny, *The Politics of National Character. A Study in Interwar East European Thought*, London-New York, Routledge, 2012.

10. V. Frederic Jameson, „Third-World Literature in the Era of Multiculturalism”, în *Social Text*, No. 15 (Autumn, 1986), p. 65-88.

11. V. Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, București, Cartea românească, 2008.

Bibliography:

Anderson, Benedict, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London – New York, Verso, 1991.

Casanova, Pascale (ed.), *Des littératures combattives. L'internationale des nationalismes littéraires*, Editions Raisons D'Agir, 2011.

Casanova, Pascale, *Republica mondială a Literelor*, tr. de Cristina Bizu, București, Curtea Veche, 2007.

Jusdanis, Gregory, *Belated Modernity and Aesthetic Culture*, Minneapolis-Oxford, University of Minnesota Press, 1991.

Karolewski, Ireneusz Pawel, Suszycki, Andrzej Marcin, *The Nation and Nationalism in Europe*, Edinburgh University Press, 2011.

Geller, Ernest, *Națiuni și naționalism. Noi perspective asupra trecutului*, traducere din lb. engleză de Robert Adam, București, Antet, 1997.

Greenfeld, Liah, *Nationalism. Five Roads to Modernity*, Cambridge, Massachusetts, London, Harvard University Press, 1992.

Jameson, Frederic, „Third-World Literature in the Era of Multiculturalism”, în *Social Text*, No. 15 (Autumn, 1986), p. 65-88.

Kohn, Hans, *Nationalism. Its Meaning and History*, Malabar, Florida, Robert E. Krieger Publishing Company, 1982.

Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, București, Cartea românească, 2008.

Trencseny, Balazs, *The Politics of National Character. A Study in Interwar East European Thought*, London-New York, Routledge, 2012.

Acknowledgement:

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului PN-II-RU-TE-2012-3-0411 (*A World-System Analysis of Semiperipheral Literatures. The Case of Romanian Literature*), finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din România – CNCS-UEFISCDI.